

Gereformeerde hermeneutiek – een GKv-perspectief

Hans Burger

Lange versie van het co-referaat gehouden op conferentie COGG 2014 04 10

Samen spoorzoeken – mooi hoe prof. Hoek ervoor pleit om gezamenlijk de actuele hermeneutische uitdaging aan te gaan. Dank voor de gelegenheid om vanuit Gkv-perspectief te reageren op zijn bijdrage.

Eerst iets over hoe ik er zelf in sta. Niet heel dapper – sinds mijn studie zeg ik dat ik er niet uit ben of vrouwen nu wel ouderling en predikant mogen worden of niet. Ik ben wel betrokken bij gesprekken tussen NGK en GKv over deze thematiek, maar hebben we ons gericht op hermeneutiek in het algemeen. Nog nooit heeft iemand mij horen zeggen dat ik voor vrouwelijke predikanten of ouderlingen ben – ook mijn vrouw niet, die theoloog is en graag zou willen preken. Met deze uitnodiging werd ik voor het blok gezet om me uit te spreken.

In mijn reactie wil ik een stap terugdoen en kijken naar de betekenis die de beide issues, man/vrouw en homoseksualiteit, gekregen hebben, en naar de context waarin we over deze problemen nadenken (I). Dan stel ik de vraag in hoeverre het verhaal van professor Hoek ons hierin verder helpt, en zal ik elementen aandragen om zijn benadering te verrijken (II). Tot slot ga ik in op de vraag naar vrouw en ambt (III).

1. Gereformeerde hermeneutiek in Nederland anno 2014

Het is belangrijk dat we ons niet blindstaren op de twee concrete issues. Eerste vraag is dan: welke betekenis heeft de discussies over vrouw en ambt gekregen?

Voor velen staat het voor een hellend vlak: eerst worden de ambten opengesteld voor vrouwen, dan worden homoseksuele relaties geaccepteerd, en zo belanden we bij vrijzinnigheid. De kwestie vrouw en ambt heeft een shibboleth-functie gekregen.

Die betekenis hangt echter af van het verhaal dat we erom heen vertellen – over een hellend vlak. De vraag is niet alleen: wat besluiten we over vrouw en ambt? Maar ook: welke betekenis heeft die beslissing, en welk verhaal over hermeneutiek vertellen we erbij?

Ik wil in dit verhaal zowel iets zeggen over theologische hermeneutiek (theologisch nadenken over verstaansprocessen) als over de concrete kwestie.

Het is belangrijk om hier een aantal niveaus te onderscheiden:

- filosofische hermeneutiek: vooral descriptieve reflectie op wat er gebeurt in verstaansprocessen
- theologische hermeneutiek: inhoudelijk – theologische reflectie op verstaansprocessen in het algemeen en het verstaan van de Bijbel in het bijzonder
- concrete verstaansprocessen, bijvoorbeeld als het gaat om de praktische vraag naar vrouwelijke ambtsdragers.

Deze verschillende niveaus beïnvloeden elkaar over en weer, maar hebben tegelijk hun eigen zelfstandigheid.

Een belangrijke tweede vraag vooraf, is de vraag in welke context we hierover nadenken – in mijn geval is dat primair de vrijgemaakt-gereformeerde kerk. Een paar typering.

1. Vanuit het verleden: argwaan voor hermeneutiek.

Deze argwaan heeft verschillende trekken. Ten eerste argwaan tegen elke vorm van wetenschap en filosofie die zich boven de bijbel stelt. Laten we het bij de Bijbel houden en niet moeilijk doen. Ten tweede argwaan die voortkomt uit funderingsdenken, dat breed ingang heeft gevonden in de moderniteit en ook in de theologie invloed heeft gekregen. Rationele kennis moet gebaseerd zijn op een stevig epistemologisch fundament – geloofszekerheid vraagt immers om absolute zekerheid. De Bijbel, ons fundament, is Gods geopenbaarde en geïnspireerde Woord. Met dit denken is angst verbonden: stel dat het fundament niet zeker is... Angst voor relativisme en het domino-effect dus: als één steen valt, dan valt alles.

Wat betreft het eerste is hier de invloed op te merken van Lucas Lindeboom.¹ 'Hij sloot zich zeer nauw aan bij de Bijbel en vond dat de theologie zelfs in haar begrippenapparaat moest aansluiten bij de Schrift'.² Lindeboom wilde verre blijven van een denkend subject dat zich boven de Bijbel stelde. Het subject moet juist in de waarheid van de Schrift blijven. Ook is hier te denken aan de terughoudendheid van Jacob van Bruggen op het punt van hermeneutiek.³

Voor het tweede is te denken aan Abraham Kuiper. Laten we voor het gemak ervan uitgaan dat Abraham Kuipers rede *De hedendaagsche Schriftcritiek in haar bedenkelijke strekking voor de gemeente des levenden Gods* een belangrijk moment markeert in de neocalvinistische schriftleer en hermeneutiek.⁴ In deze rede benadrukt Kuiper dat we voor het vinden van 'waarachtige vrede' en voor een 'onwrikbaar geloof' diep afhankelijk zijn van de almachtige God (37). Daarin komt tegelijk mee, dat het Kuiper gaat om 'muurvaste zekerheid' (37) Voor die zekerheid is even zekere kennis nodig. Kuiper spreekt over een 'klare bewuste afgeronde gedachte' (19), kennis met 'goddelijke vastheid' (21) en 'goddelijke gewisheid' (22). 'Absoluut geloof' moet rusten op 'rechtstreeks goddelijk getuigenis' (40). Voorwaarde voor een onwankelbaar geloof is volgens Kuiper absolute epistemologische zekerheid. De Bijbel, Gods geopenbaarde en geïnspireerde woord, in combinatie met het werk van de Heilige Geest maken het mogelijk dat wij deze absolute zekerheid krijgen. In deze nadruk op absoluut zekere kennis is een duidelijk moderne trek van Kuipers denken waar te nemen. Centraal in de moderniteit is een streven naar absolute, zekere, objectieve kennis. Wanneer de theologie deze weg volgt, moet overtuigend getoond worden dat de

¹ Zie over Lindeboom H.J. Jager, 'Prof. L. Lindeboom. Hoogleraar aan de Theologische School te Kampen van 1883-1917', in: *Tot de prediking van het Woord des geloofs. Opstellen ter gelegenheid van de herdenking van de oprichting der Theologische School A.D. 1854 te Kampen* (Kampen [1955]), 136-149. R. Barkema, *Nee tegen Karl Barth? Een historische terugblik* (Ad Chartas-reeks 12; Barneveld 2007), 20-23, 25-28.

² Barkema, *Nee tegen Karl Barth*, 21.

³ J. van Bruggen, *Het lezen van de Bijbel: een inleiding* (Kampen 1981).

⁴ A. Kuiper, *De hedendaagsche schriftcritiek in hare bedenkelijke strekking voor de gemeente des levenden Gods. Rede bij het overdragen van het rectoraat der Vrije Universiteit gehouden den 20sten oktober 1881* (Amsterdam 1881).

Schrift kan dienen als een absoluut zeker objectief fundament van onze kennis. Als vanzelf wordt vooral in formele categorieën geargumenteed om aan te tonen dat de Schrift kan dienen als zo'n fundament. Het is opvallend dat de inhoud van het geloof in Jezus Christus en de band met Christus zelf in Kuypers betoog geen rol spelen. De beweging is juist omgekeerd: eerst moet de Schrift een betrouwbaar fundament blijken te zijn, dan kan er een rotsvast geloof zijn. In Kuypers Neocalvinisme zijn duidelijk trekken waar te nemen van modern funderingsdenken: rationele kennis moet gebaseerd zijn op een stevig fundament.⁵

Overigens is het belangrijk om dieper in de Gereformeerde traditie terug te kijken. Het Neocalvinisme komt niet uit de lucht vallen, maar trekt lijnen vanuit het verleden door.

1. Een lijn vanuit Calvijn: Calvijns schriftleer staat in het kader van de discussie met Rome en de Geestdrijvers.⁶ Hierin gaat het om de vraag naar het gezag van de schrift als bron van kennis over God. Centrale vraag is of dat gezag afhankelijk is van de kerk (zoals Rome stelt) en of de Geest de schrift overbodig maakt (wat de geestdrijvers deden). Centraal in deze hoofdstukken zijn motieven als gezag, de rol van de kerk, de rol van de Geest, en de autopistie van de schrift. Christus speelt in deze hoofdstukken nauwelijks een rol.⁷

De discussie in deze hoofdstukken gaat in een autoriteitsconflict over bronnen van kennis. Dit conflict over wie in de kerk het laatste gezag heeft, staat aan het begin van de ontwikkeling van de Gereformeerde schriftleer. Daarmee staat deze direct al voorgesorteerd in een formele richting.

2. Christus en de inhoud van het evangelie spelen wel een rol bij Calvijn als het gaat om de vraag waar het geloof vandaan komt.⁸ Vanuit Calvijn bezien speelt de inhoud van het evangelie een rol in de totstandkoming van het geloof. Het woord is immers zaad van de wedergeboorte. De Remonstranten benadrukten dit sterk: de overtuigingskracht van het evangelie en van de prediking brengt mensen tot geloof. Daartegenover vroegen Contraremonstranten aandacht voor het werk van de Geest. Steeds meer werd dat werk van de Geest losgekoppeld van de inhoud van het evangelie. Niet meer het woord is zaad van de wedergeboorte, maar de wedergeboorte werd een ingeplant geloofsvermogen dat voorwaarde werd voor het horen van het woord en het komen tot geloof. Een beweging weg van de inhoud, naar een handelen van God dat niet verbonden wordt met de concrete inhoud van het evangelie of met de persoon van Jezus Christus.

Het is dus niet gek dat Neocalvinisten en Angelsaksische Evangelicals belanden in een kader met daarin een nadruk op zekere kennis, een formele doordenking van het gezag van de schrift, en het wegvallen van de inhoud van het evangelie. Neocalvinistisch of bevindelijk, we zitten met dezelfde tekorten van de Gereformeerde traditie op dit punt.

⁵ Zie verder Hans Burger, 'Kuyper's Anti-Revolutionary Doctrine of Scripture', in: James Eglinton, George Harinck (Eds.), *Neo-Calvinism and the French Revolution* (London etc: Bloomsbury T&T Clark, 2014, nog te verschijnen).

⁶ J. Calvijn, *Institutie of onderwijzing in de christelijke godsdienst* vertaald door C.A. de Niet (Houten 2009), boek I, hoofdstuk 6-9.

⁷ De relatie met Jezus Christus en de inhoud van het evangelie spelen ook nauwelijks of geen rol in de weergave van Calvijns visie op de *autopistie* van de schrift in H. van den Belt, *Autopistia. The Self-Convincing Authority of Scripture in Reformed Theology* (2006), 23-74.

⁸ J. Calvijn, *Institutie*, III, hoofdstuk 2, par 6-7, 14-17, 21, 24, 29-33.

2. Een formele, niet inhoudelijk gemotiveerde benadering van het Schriftgezag.

Als het om de schrift gaat, wordt gesproken over gezag, inspiratie, openbaring, norm. Wij geloven de Schrift omdat hierin God spreekt. Maar dat wij de Bijbel lezen, heeft ook te maken met de inhoud. De Bijbel spreekt niet primair over normen en wetten, maar over genade en heil. Ik geloof omdat Gods onverwachte liefde, Gods overwinning op zonde, dood en duivel mij heeft overtuigt.⁹ Deze meer inhoudelijke benadering van het Schriftgezag vanuit de verlossing ontbreekt.

De bron van een rotsvaste overtuiging is het door de Geest in mijn hart verzegelde goede nieuws dat in Christus niets mij meer van God kan scheiden. Dat christenen de Bijbel lezen als Gods woord, is direct verbonden met dit geloof in Jezus Christus als het vleesgeworden woord van God en als de vervulling van de Schrift. Theologisch gezien is de inhoud van het evangelie en daaruit voortkomend de geloofsrelatie met Christus fundamenteeler dan overtuigingen over de Bijbel. Epistemologische overwegingen over de betrouwbaarheid van de Bijbel hebben een secundair- ondersteunende functie, geen primair-funderende.

Staat het Schriftgezag bij Rome tegenover het gezag van de kerk, in de moderniteit komt het te staan tegenover het gezag van een autonoom individu. Terwijl de aard van de Bijbel primair soteriologisch is, komt op deze manier een autoriteitsconflict centraal te staan of wordt een normatief kader neergezet dat zo maar een wettisch kader wordt.

3. De neiging tot een rationele passie voor waarheid, waarbij de christelijke gemeenschap en liefde op de achtergrond verdwijnen. Hier werkt ook modern individualisme in door.

4. Weinig aandacht voor het belang van de gezindheid van Christus en de vorming daarvan voor het lezen van de Bijbel. Terwijl het wel zeer belangrijk is, dat alleen wie de gedachten van Christus heeft, de Schrift kan begrijpen.

Het gaat mis wanneer een individueel subject centraal staat dat op zoek is naar rationele en zekere kennis, zonder dat de gemeenschap een rol speelt. Ook ligt de nadruk op rationaliteit, terwijl ervaringen, emoties, en de menselijke wil niet in beeld komen.

5. Recent een verschuiving richting een meer postmoderne omgang met de Bijbel. Van rationaliteit en kennis is de nadruk verschoven naar authenticiteit en emotie, terwijl individualisme is gebleven. Sceptis over zekere kennis en relativisme komen hierin mee. Dan krijg je mondige mensen die achter zich laten wat in onze cultuur niet meer geloofwaardig is. Een zogenaamd missionaire kerk die weglaat wat een laagdrempelige evangelieverkondiging in de weg staat. Of bezorgde kerkleden die hun eigen rationele waarheid vasthouden en zich afscheiden om hun eigen kerk te beginnen.

6. In onze cultuur bestaat de neiging om op een voluntaristische manier met seksualiteit en gender om te gaan. Dat wil zeggen: hoe ik mijn man/vrouw zijn invul is een kwestie van keuze of voorkeur. Homo, bi, of hetero; carrière of huishouding; wel of geen kinderen – kies wat bij jou past. Maar vrouwen en homo's hebben wel rechten, die niet ingeperkt mogen worden, ook niet door religie.

7. Onze synode heeft drie jaar geleden in mijn ogen een onverstandig opdracht aan een deputaatschap heeft gegeven: geef antwoord op de vraag 'is het op grond van de Schrift geoorloofd, naast broeders ook zusters uit de gemeente te benoemen in het ambt van

⁹ Als ik Van de Beek goed begrijp gaat het hem hierom als hij zegt dat de Bijbel 'autopistos' is; A. van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus* (Zoetermeer 2012), 328-335.

ouderling en van predikant?’

In een kerk die niet sterk is in het omgaan met verschillen en waarin mensen wel verschillend hierover denken is zo’n opdracht vragen om moeilijkheden.

2. Verrijking

Helpt het verhaal van professor Hoek ons nu verder?

Waardevol in zijn betoog vind ik de inzet bij het lichaam van Christus. Bewust van onze beperktheid (hier zitten grotendeels heteroseksuele getrouwde gereformeerde mannen met ambtservaring) komen we alleen verder in gezamenlijkheid. Vanuit een focus op waar het op aan komt (de metterdaad getoonde intentie om trouw te zijn aan de bedoeling van de Schrift) is er veel ruimte om elkaar te zoeken en vast te houden. De gedachte dat de vrouw in het ambt de eerste stap op weg naar vrijzinnigheid is ontbreekt.

Het bewustzijn van onze beperktheid wordt niet weggeduwd, maar gehonoreerd: we hebben allemaal onze eigen leesbril, en daarom hebben we elkaar nodig. Alleen samen met alle heiligen kunnen we immers de liefde en wijsheid van onze God leren kennen.

Als elementen van een gereformeerde hermeneutiek draagt hij vervolgens aan:

1. Een realistische betekenis­theorie, waarbij hij wil uitgaan van een auteurs­intentie en van de helderheid van de schrift. Die helderheid wordt overigens ingeperkt: ze geldt in elk geval ten aanzien van de *scopus*, het heil in Christus.
2. *Sola scriptura*: de bijbel mag voor zichzelf spreken en moet een werkelijk tegenover ons blijven.
3. *Tota scriptura*: het gaat om heel de schrift, die gelezen moet worden vanuit het hart ervan, dat is Gods rijk in Christus.
4. Contextueel karakter: een gereformeerde hermeneutiek moet verbinding leggen met de eigentijdse ervaring, al moet ervaring niet over schrift gaan heersen.
5. Dit alles altijd in afhankelijkheid van de verlichting van de Heilige Geest.

Wat valt op aan de elementen van een gereformeerde hermeneutiek die hij noemt?

1. Een christocentrische beweging. De helderheid van de Schrift wordt christologisch ingevuld. De schrift is het meest helder als het gaat om heil in Christus. Ook het *tota scriptura* wordt verbonden met Christus als het hart van de schrift. Opmerkelijk genoeg wordt deze verbinding niet gelegd bij het *sola scriptura*. Daar is echter wel reden toe: volgens Van de Beek is het basaal voor de Reformatie ‘dat het *sola scriptura* en het *solo Christo* één en hetzelfde zijn’.¹⁰
2. Terecht en zeer belangrijk is wel, dat de Schrift voor zichzelf mag spreken en we de intentie hebben de Schrift als Gods Woord uit te laten spreken. Hoek is sterk op de schrift gefocust, en vraagt minder aandacht voor de bredere inbedding van de Schrift in het handelen van de drie-enige God.¹¹ Het past daarbij dat ook de vorming van de Bijbellezer niet gethematiseerd wordt.

¹⁰ Van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus*, 335.

¹¹ Het belang van dit handelen van God wordt sterk benadrukt door M.A. Bowald, *Rendering the Word in Theological Hermeneutics: Mapping Divine and Human Agency* (Aldershot / Burlington VT 2007).

3. Hoek geeft geen aanwijzingen voor hoe we een weg moeten zoeken rond vragen over homoseksualiteit en man/vrouw.

Zelf denk ik dat het belangrijk is om de christocentrische beweging verder door te voeren. Primair is het *solo Christo*. We hebben het houvast van de verbondenheid met Christus nodig om lastige vragen eerlijk onder ogen te zien. We hebben het nodig in Christus te delen nodig om te kunnen lezen, delend in Hem, vanuit zijn gezindheid. Ook in ons lezen moeten we gelijkvormig aan Christus worden. Vanuit het *solo Christo* valt het *sola scriptura* op z'n plek.

De *sola's* van de Reformatie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Alleen *sola gratia*, dankzij Gods genade wordt voor onze blinde ogen en dove harten Gods woord werkelijk betekenisvol. Hier gaat de genade voor de wet, de soteriologie voor de normativiteit. En alleen in geloof, *sola fide*, kunnen we verwachtingsvol lezen binnen het gedeelde perspectief van het credo.

Maar hoe zoeken we in een praktische kwestie helderheid?

1. Daarbij is het nodig om een dubbele beweging te maken:

- verstaan van woord van God binnen onze context, vanuit onze vragen en bewust van het verschil tussen de tekst en onze vragen,

- verstaan van onze context in het licht van het woord van God

Dat betekent: vanuit vragen over homoseksualiteit en vrouw/man naar de Bijbel, en vanuit Bijbel naar homoseksualiteit en vrouw/man.

2. Belangrijk is wat we eigenlijk doen wanneer een praktische afweging maken om tot een keuze in onze christelijke praktijk te komen. Met O'Donovan zou je dit ingewikkelde proces zo kunnen weergeven:

Bijbelse tekst:

bevat een morele gedachtegang
discursief argument
van A naar B
geleid door een praktische vraag
gegrond op principes van handelen
met oog voor contextuele beperkingen
beperkingen
leidend tot een conclusie
gesloten en vastgelegd in tekst

Wij

ontwikkelen een morele gedachtegang
met de Bijbelse tekst voor onze aandacht
van X naar Y

geleid door *onze* praktische vraag

met oog voor *onze* contextuele

om een antwoord op onze vraag te vinden,
die nu nog open is.¹²

Let er op dat in de praktijk meerdere teksten een rol spelen en het ontwikkelen van een morele gedachtegang een ingewikkelde inhoudelijk theologische activiteit is. O'Donovan zou dit geen hermeneutiek noemen, maar een activiteit van de praktische rede (deliberatie).

3. Man en vrouw

¹² O.O'Donovan, *Self, World and Time: Ethics As Theology. An Induction (Vol. 1)* (Grand Rapids MI / Cambridge 2013) 79.

Wat betekent dit alles voor de discussie over man en vrouw, en voor hoe ik aan kijk tegen

het rapport *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*?¹³

Dit rapport stelt voor uit te spreken: 'de visie dat naast mannen ook vrouwen in de kerkelijke ambten mogen dienen, zoals deze in dit rapport verwoord is, past binnen de bandbreedte van wat als Schriftuurlijk en gereformeerd kan

worden bestempeld'.¹⁴

Overigens bouwt het in de exegeses voort op de publicatie van Myriam Klinker-De Klerck, *Als vrouwen het woord doen*.¹⁵

Het onderwerp vrouw en ambt ligt ook op een manier op de agenda van de nu lopende Gkv-synode. Sinds de NGK het mogelijk maakte om alle ambten open te stellen voor vrouwen speelt deze thematiek een rol in de gesprekken tussen Gkv en DKE. De afgelopen zes jaar ben ik bij deze gesprekken betrokken geweest. Dit heeft geleid tot twee Overeenstemmingen over hermeneutische uitgangspunten, de eerste in 2011, de tweede uit 2014.¹⁶ Gaandeweg de gesprekken met de NGK is bij het Gkv-deputaatschap de overtuiging gegroeid dat ook als je over de concrete vraag van vrouwelijke ambtsdragers van mening blijft verschillen, je toch elkaar het vertrouwen kunt geven 'inzake de erkenning en aanvaarding van het gezag van de Heilige Schrift'.¹⁷ Het rapport zegt: 'De meningsverschillen over vrouw en ambt worden kleiner. Niet langer staan ze tussen NGK en Gkv in het licht van

¹³ *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie: Rapport Deputaten M/V in de kerk* via <http://www.synode.gkv.nl/download/64/> (gezien 5 april 2014).

Er is de afgelopen jaren veel meer literatuur verschenen binnen de Gkv over deze thematiek: E.A. de Boer, *Zij aan zij. Pleidooi voor een vrouwelijk ambt in de kerk* (Barneveld 2006); P. Dorland, *Ambtsdrager M/V: Mogen vrouwen een kerkelijk ambt bekleden?* (Soest 2013); A. Leene, *Triniteit, antropologie en ecclesiologie: Een kritisch onderzoek naar implicaties van de godsleer voor de positie van mannen en vrouwen in de kerk* (Amsterdam 2012); A. Leene, *Samen dansen in de kerk: als mannen en vrouwen op God lijken* (Amsterdam 2013); J.J. Schreuder, *Dienende mannen en vrouwen in het huwelijk en in de kerk* (Woord en Wereld 85; Bedum 2010); H.J.C.C.J. Wilschut, *Vrouw en kerkelijk ambt. Een bijbelse verkenning* (2010). Zie verder een aantal boeiende blogs van W. van der Schee via <http://www.wimvanderschee.nl/?tag=vrouwman> (gezien op 5 april 2014).

Ik zou graag iets zeggen over de boeken van Almatine Leene, maar dat vraagt om een ander verhaal. Binnen deze lezing is daar geen ruimte voor. Leene probeert via de triniteitsleer en een verstaan van de mens als *imago trinitatis* ruimte te vinden voor een relationeel verstaan van de mens in wederkerige onderdanigheid. Om echt *imago trinitatis* te kunnen zijn moeten volgens Leene ook vrouwen toegelaten worden tot de geordineerde bediening.

¹⁴ *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie: Rapport Deputaten M/V in de kerk* via <http://www.synode.gkv.nl/download/64/> (gezien 5 april 2014), 33

¹⁵ Myriam Klinker-De Klerck, *Als vrouwen het woord doen: Over schriftgezag, hermeneutiek en het waarom van de apostolische instructie aan vrouwen* (TU Bezinningsreeks 9; Barneveld 2011).

¹⁶ *Rapport Deputaten Kerkelijke Eenheid 2011* via <http://www.gkv.nl/getdownload/B9CF3B0F-7CCB-44F3-82B2-9B8DB0D984BF/> (gezien op 5 april 2014), 56-62; *Beleidsrapport Deputaten Kerkelijke Eenheid 2014* via <http://www.synode.gkv.nl/download/60/> (gezien op 5 april 2014), 8-12.

¹⁷ *Beleidsrapport Deputaten Kerkelijke Eenheid 2014*, 13.

een verwijt van 'schriftkritiek'.¹⁸ Dit lijkt me helemaal in lijn met hoe de lezing van prof. Hoek.

Het M/V-rapport begint met het constateren van een probleem. Vrouwen nemen op allerlei manieren deel aan het maatschappelijke leven. Ook in de kerk vervullen vrouwen veel taken. Alleen de kerkelijke ambten zijn gesloten voor vrouwen. We zien tegelijk kerken hier verschillend mee omgaan: soms worden de ambten opengesteld zoals in de PKN en de NGK, soms juist niet – en dat geldt voor alle zusterkerken van de GKv. Het rapport stelt dan de vraag: 'Op welke manier zijn de bijbelse voorschriften, gegeven in een concrete culturele situatie, van toepassing op onze huidige situatie?'¹⁹

In het tweede hoofdstuk wordt een aantal Bijbelpassages behandeld, voortbouwend op *Als vrouwen het woord doen* van Klinker-de Klerck.. Dit levert een duidelijk beeld op. Onderschikking van de vrouw aan de man is het uitgangspunt als het gaat om vrouwen. Vrouwelijke dominantie kan daarom niet, en ook kan een vrouw geen mannen onderwijzen of gezag voeren over een man. Voor deze geboden onderschikking worden verschillende motivaties aangevoerd. Het rapport laat in navolging van Klinker zien hoe divers deze motivaties zijn. Daarna focust het rapport vooral op hoe het NT omgaat met wat cultureel gangbaar is. Daarin nemen ze zowel aansluiting als kritiek waar. De geboden onderschikking was gangbaar in de toenmalige, hiërarchisch geordende maatschappij. Deze onderschikking wordt echter wel christelijk ingevuld en gemotiveerd. Het rapport concludeert:

'Zo zien we dat het centrale argument (de geboden onderschikking van de vrouw ten opzichte van de man) door de Schrift als een typisch christelijke invulling van de gangbare culturele patronen wordt gepresenteerd met het oog op de voortgang van het evangelie.'²⁰

Het derde hoofdstuk bevat enkele hermeneutische overwegingen. Het rapport stelt dat hermeneutiek bezinning is op het hele verstaansproces. Het doel van hermeneutiek is dus niet om een historische afstand te overbruggen. Wel maakt hermeneutiek ons ervan bewust dat er een afstand is tussen de context van de eerste lezers en de context van ons als latere lezers.

Hierna pakt het rapport in hoofdstuk 4 de draad weer op met de vraag naar de betekenis voor vandaag. Het rapport begint hier met te stellen dat de combinatie van aansluiting op en ingaan tegen wat maatschappelijk gangbaar is, gemotiveerd wordt door het beeld van christenen bij buitenstaanders. Het gaat om de voortgang van het evangelie.²¹ De voorschriften van het NT verbonden zijn met de context van toen. De hoofdzaak toen en nu blijft de voortgang van het evangelie. Gezien de verschillen tussen toen en nu 'mogen mannen en vrouwen daar in onze huidige context op een gelijkwaardige manier betrokken zijn', stelt het rapport.²²

Het rapport bespreekt dan nog een aantal tegenargumenten. Ten eerste: de notie van scheppingsorde spreekt hier niet tegen. In onze in zonde gevallen wereld wordt op een flexibele manier met die orde omgegaan. Het gaat erom dat mensen als onderdeel van Gods scheppingsorde 'in gelovig antwoord op God spreken de invulling van de door God gegeven

¹⁸ *Beleidsrapport Deputaten Kerkelijke Eenheid 2014*, 10.

¹⁹ *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 7

²⁰ *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 16

²¹ *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 22

²² *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 23

orde ontdekken'.²³ Ook de gedachte dat het ambt Christus representeert is geen tegenargument: Christus kan door mannen en door vrouwen gerepresenteerd worden. De meningsverschillen hierover binnen de gemeenschap van de kerk tenslotte zijn een gegeven, maar het gaat hier om ondergeschikte punten. Het zal erop aankomen te leren omgaan met dit verschil.

Een paar waarnemingen naar aanleiding van het rapport.

1. Exegetisch: ik denk dat het rapport terecht stelt dat het NT onderschikking van de vrouw aan de man voorschrijft, niet alleen in de kerk maar in het hele leven.
2. Het rapport begint terecht met een probleem waar we allemaal tegenaan lopen: we zijn meestal niet consistent in hoe we met dit gegeven omgaan. Ik denk overigens wel dat dit probleem sterker ervaren wordt door neocalvinistische dan door reformatorische gereformeerden.

Een paar voorbeelden:

- Een vrouwelijke docent geeft op een theologische opleiding onderwijs aan mannelijke studenten
 - Vrouwen mogen in de kerk geen regeerambt bekleden, maar geven als rechter of directeur wel leiding aan mannen.
 - de SGP beriep zich op Gods woord om geen vrouwen op de kieslijst te zetten, maar een uitspraak van de rechter lijkt zwaarder te tellen.
3. Bij zo'n groot verschil in context is het gebruikelijk om niet alleen naar de geformuleerde norm te kijken, maar ook door te vragen naar de motivering en de waarde erachter. Een norm kan immers 'een cultuurgebonden concretisering van een geldende waarde' zijn.²⁴ Daarom zijn de motiveringen in het NT belangrijk.

In de klassieke positie wordt het beroep op de schepping uitgelicht en krijgt een dominante positie: omdat schepping de culturele en historische diversiteit overstijgt, krijgt het beroep op de verhalen over schepping en val aan voorschriften een tijdloos karakter.

Myriam Klinker analyseert in haar studie de diversiteit aan motiveringen en laat zien dat het beroep op schepping slechts één van de vele motiveringen is. Zij verzet zich tegen een isolering van deze motivering door los van de context dit ene motief over te plaatsen naar onze context.²⁵

Het rapport zet een stap verder en tendeeft ernaar om de voortgang van het evangelie en het beeld van de kerk bij buitenstaanders een speciale positie te geven.

4. Zo lijkt de voortgang van het evangelie een sturend motief te worden in de hermeneutiek van het rapport. Hier heeft het rapport verbreding nodig. Ongewild bijeffect van het gekozen smalspoor kan zijn, dat onder het mom van een missionaire argument ons laatmoderne levensgevoel alle ruimte krijgt in hermeneutiek en in christelijk leven. Het is jammer dat het rapport voorbij gaat aan de hermeneutische kwetsbaarheden van de GkV. Het missionaire argument kan niet sturend zijn voor onze hele hermeneutiek.

²³ *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 24

²⁴ K. Veling, 'De structuur van het schriftberoep in Douma's *Ethische Bezinning*', in J.H.F. Schaeffer e.a., *Nuchtere noodzaak: Ethiek tussen navolging en compromis*, 238.

²⁵ Klinker-De Klerck, *Als vrouwen het woord doen*, 127-130, 133-134

Tenslotte: wat valt er theologisch te zeggen over vrouw en ambt?²⁶

1. Een van de motiveringen in het NT is ontzag voor God en ontzag voor Christus. Theologisch gezien is deze motivering primair. Het is belangrijker om als bruid van Christus aantrekkelijk zijn voor onze bruidegom en voor onze God, dan dat we aantrekkelijk zijn voor buitenstaanders.²⁷ Van hieruit kunnen

we zinvol nadenken over de voortgang van het evangelie nadenken, zowel binnen als buiten de gemeente.

2. Dan gaat het erom dat wij ons samen inzetten voor de groei en opbouw van het lichaam van Christus, zodat we toegroeien naar Christus, ons hoofd. Dit betreft zowel gemeenteopbouw als het missionaire. Ik stel voor dat we deze discussie gebruiken om te leren elkaar in liefde te zoeken en vast te houden, en als mannen en vrouwen ons zo in te zetten voor de eenheid van het lichaam van Christus.

3. In de motiveringen speelt het motief van eer en schande een belangrijke rol. We kunnen niet anders dan constateren dat wat wij eervol of schandalig vinden verschilt van de tijd van het NT.

Dat verschil heeft alles te maken met de gegroeide gelijkheid in de rollen van mannen en vrouwen. Hoe moeten we dit Bijbels gezien waarderen, vanuit het grote verhaal van Gods weg met mensen?

M.i. is die waardering een dubbele.

Eenzijds is de nadruk op gelijkheid van man en vrouw doorgeschoten en blijkt hier de genoemde voluntaristische omgang met de geschapen werkelijkheid. Maar belangrijk is ook de andere kant: de gegroeide gelijkheid van mogelijkheden voor man en vrouw is ook positief te waarderen als effect van Galaten 3,28: 'Daarbij is niet van belang dat men man is of vrouw; want allen bent u één in Christus'. De gegroeide gelijkheid van man en vrouw in het huwelijk is ook positief te waarderen als heiligende doorwerking van Efeze 5. Het is dus mogelijk om vanuit de verbondenheid met Christus toe te groeien naar een grotere gelijkheid van mannen en vrouwen.

Dat betekent niet dat er twee tegenstrijdige lijnen in de schrift zijn en dat wij met onze hermeneutiek een oplossing moeten vinden.²⁸ Het betekent dat we constateren dat er een gelijke ontwikkeling is geweest als bij slavernij: Paulus verzet zich niet tegen slavernij, en roept slaven op tot onderschikking. Maar door de doorwerking van het evangelie valt wel de grond onder de slavernij weg, zodat het nu een Bijbelse opdracht is om je tegen slavernij te keren. Zo ook hier: het NT verzet zich niet tegen de bestaande onderschikking van vrouwen aan mannen. Maar het effect van het evangelie is wel dat de grond onder die onderschikking wegvalt. Dankzij het evangelie komt er ruimte voor nevenschikking van man en vrouw, ook

²⁶ In dit gedeelte maak ik als het om de motiveringen gaat gebruik van Klinker-De Klerck, *Als vrouwen het woord doen*, 120-136.

²⁷ Vgl. A. van de Beek, 'Een aantrekkelijke kerk, maar voor wie' (ND 28 augustus 2004) gezien via <http://www.nd.nl/search/search/page/2/query/een+aantrekkelijke+kerk+maar+voor+wie%3F> (op 5 april 2014).

²⁸ Dat is de conclusie die het rapport van de NGK trok Zie *Vrouwelijke ouderlingen en predikanten* via <http://www.ngk.nl/lv2004/docs/25.4%20rapport%20commissie%20VOP.pdf> (gezien op 5 april 2014), 4, 19-21, 53-54.

als de geschapen verschillen blijven.²⁹

4. Het beroep op de schepping speelt ook een rol. We zien dat de schepping een zekere plasticiteit heeft: vormen veranderen met de tijd. Daarin werkt niet alleen een neutrale historische dynamiek, maar ook een dynamiek van enerzijds zonde en vloek, en anderzijds genade en zegen. Zou het mogelijk zijn dat er binnen Gods schepping in Christus ruimte kan groeien voor vrouwelijke

ouderlingen en predikanten? Waarom niet?

Hier valt opnieuw te denken aan hoe christelijk denken over slavernij zich ontwikkeld heeft: voor Paulus was een pleidooi voor afschaffing nog geen optie, voor ons is het een Bijbels gebod.

Het beroep op de schepping is bovendien van belang om deze thematiek te onderscheiden van vragen rond homoseksualiteit – daar gaat het echt om een andere problematiek. God heeft immers man en vrouw voor elkaar geschapen om in een huwelijk als man en vrouw één te zijn.

5. De ervaring binnen het Deputaatschap Kerkelijke Eenheid in de gesprekken met de NGK is, dat het thema in de afgelopen jaren zijn shibboleth-functie verloor. Ook als je het rond vrouw en ambt niet met elkaar eens bent, kun je elkaar toch herkennen in je omgang met de Schrift. Je merkt: we zijn het overal over eens, behalve over dit concrete issue.

6. We zien in de kerk vrouwen die van de Heer gaven hebben gekregen. Als Christus gaven geeft, hoe schakelen we die in? Hoe kunnen vrouwen met constateerbare gaven die inzetten in een leven dat een aan God gewijd offer is?

Eigenlijk zijn er maar twee consistente opties:

a. In de tijd van het NT moesten vrouwen zich aan mannen onderschikken, thuis, in de kerk en in de maatschappij. In onze tijd mogen vrouwen en mannen als gelijken met elkaar omgaan. Dat betekent dat vrouwen ook ouderling en predikant mogen zijn.

b. In de tijd van het NT moesten vrouwen zich aan mannen onderschikken, en dat geldt nog steeds. De kerk moet vrouwen oproepen om zich aan mannen te onderschikken – thuis, in de kerk en in de maatschappij. Dat heeft gevolgen voor het onderwijs van de kerk over opleiding en maatschappelijke posities van vrouwen.

Is het de wil van God dat vrouwen in huwelijk, kerk en maatschappij zich aan mannen onderwerpen en dat we dat met het oog op een tegencultuur als kerk ook uitdragen?

Kunnen we werkelijk zeggen dat het de wil van God is om dat zij hun gaven niet in kunnen zetten in onderwijs aan mannen, in een preek, in het geven van leiding, in een kerkelijk ambt?

7. Kijken we naar het apostelconvent in Handelingen 15. Daar gaat het om de vraag welk juk we pasbekeerde christenen op mogen leggen. De apostelen kiezen ervoor om zich te beperken tot dat wat direct samenhangt met de relatie tot God en tot afgoderij. Wij mogen nooit afgoden dienen en onze relatie met God moet een open relatie van aanbidding kunnen blijven. Wat betekent dat voor de rol van vrouwen in kerk en maatschappij? Ik denk dit: dat we elkaar oproepen om in aanbidding voor God te leven, en elkaar geen juk op te leggen als het gaat om de invulling van de rol van vrouwen.³⁰

²⁹ Vergelijk W.J. Webb, *Slaves. Women & Homoseksuals: Exploring the Hermeneutics of Cultural Analysis* (Downers Grove Ill 2001).

³⁰ Het is opvallend we volgens J. van Bruggen in onze westerse cultuur niet in aansluiting bij het NT moeten streven naar de herinvoering van een huwelijk waarin vrouwen zich aan hun man onderwerpen. Het gaat Paulus erom dat beide huwelijkspartners de liefde van Christus in hun hart accepteren. Zie J. van Bruggen,

8. Tot slot het missionaire argument: dit argument speelt een rol voor Paulus. Ik noem het hier als laatste. Dit argument kan niet sturend zijn voor onze hele hermeneutiek. Myriam Klinker maakt exegetisch echter hard, dat het voor Paulus in deze discussie een argument is. In een westerse post-christelijke maatschappij betekent dit missionaire argument: vrouwen zouden predikant of ouderling moeten kunnen worden. In een Islamitisch land betekent dit argument precies het omgekeerde.

Hier gaat het om: 'Laat ieder in zijn eigen Geest ten volle overtuigd zijn' (Rom 14,5) en het voor de Heer doen. Daarbij geldt: 'Uw overtuiging is een aangelegenheid tussen u en God. Gelukkig is wie zich niet schuldig voelt over zijn overtuiging, maar wie twijfelt ...' zit niet op de goede weg: 'alles wat niet uit geloof voortkomt is zondig' (Rom 14,22-23).